

Petr Mallota

Prameny netřeba se zabývat

Článek Jiřího Plachého, jenž vyšel v periodiku Ústavu pro studium totalitních režimů *Paměť a dějiny* pod názvem „Praha – Žatec a StB“¹, lze z hlediska obsahu i formy označit za poněkud kontroverzní. Vzhledem k tomu, že se problematikou, o které text pojednává, jako historik dlouhodobě zabývám, dovolil jsem si na autorova východiska reagovat textem „Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vovsa“, publikovaným v časopise *Securitas Imperii*.² V něm jsem čtenáře seznámil se současnou úrovní poznatků k činnosti protikomunistické organizace Praha – Žatec, přičemž jsem zveřejnil i doposud neznámá zjištění. V žádném případě mi nešlo o nějaké laciné poukazování na zjevné slabiny Plachého textu nebo o vyvolávání dojmu, že se cítím být jedinou osobou povolanou o tématu psát.

Jestliže zmiňovaný článek pro mne znamenal překvapení (od autora bych očekával sofistikovanější a preciznější přístup), pak můj skutečný údiv vyvolala jeho následná reakce „Odboj bude!“³ Přiznám se, že je pro mě zcela novou a dosti nepříjemnou zkušeností, že lze na stránkách renomovaného odborného periodika *Securitas Imperii* bez ostychu uvádět nejen záměrně zavádějící tvrzení, ale i nepravdivé informace. Přestože polemika může být ostrá, měla by zachovávat jistá základní pravidla hry. Mezi ně nepatří manipulace s fakty.

Jiří Plachý prezentoval ve svém článku „Praha – Žatec a StB“ podle něj zásadní objev, totiž záznam z vojenského kmenového listu válečného veterána a posléze politického vězně Jiřího Vovsa, z něhož vyplývá, že byl dotyčný od 1. února 1946 (tedy dva roky před komunistickým převratem) příslušníkem Sboru národní bezpečnosti (SNB), přičemž v téže době pracoval jako nájemce nádražní restaurace v Žatci. Vzhledem k tomu, že se Jiří Voves stal po únoru 1948 významným členem protikomunistické odbojové organizace Praha – Žatec, která byla zlikvidována StB na jaře 1949, vzklíčilo v autorovi podezření, zda není na stopě provokatéra. Na stránkách revue *Paměť a dějiny* následně rozvinul své úvahy o tom, jak se vlastně mohly věci udát.

V představě Plachého figuroval Jiří Voves patrně již devět měsíců po válce jako temná postava sprádající volavčí síť (příslušník SNB „vysazený“ v legalizovaném

1 PLACHÝ, Jiří: Praha – Žatec a StB? *Paměť a dějiny*, 2013, roč. 7, č. 1, s. 47–55.

2 MALLOTA, Petr: Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vovsa. *Securitas Imperii*, 2014, č. 24, s. 233–267.

3 PLACHÝ, Jiří: Odboj bude! *Securitas Imperii*, 2014, č. 25, s. 334–335.

civilním zaměstnání), přičemž v této roli patrně vystupoval další více než dva roky třetí republiky až do únorového komunistického převratu. Po něm, za zcela změněné politické situace, pokračoval v zavrženíhodné činnosti další více než rok, již ve službách nové moci, až do likvidace protikomunistické odbojové organizace Praha – Žatec v březnu 1949, kterou měl mít jako její fiktivní člen na svědomí (proč tak měl činit, se ale nedozvíme). Sám však byl svými nadřízenými zrazen (v textu ovšem Plachý nikde nekonkretizuje, o jakou zpravodajskou složku, respektive o jakou její část vlastně mělo jít) a za mnohaletou „provokační“ službu ho odměnili tím, že ho úmyslně nechali odsoudit jako skutečného člena odbojové organizace na doživotí, přičemž ho ovšem navíc přesvědčili o tom, že *i po zatčení ještě musí pomoci policii spiklence odhalit a usvědčit a vystupovat pouze v roli odbojáře*.⁴ V roce 1959 pak tento muž zemřel na následky věznění v uranovém lágru Vojna na Příbramsku jako pachatel i oběť současně a jeho údajné strašlivé tajemství tak odešlo s ním. Fakt, že se po celých deset let nikdy nikde nehájlil či alespoň nezmnínil, že je vlastně nasazený policista, a to nejen tehdy, když mu v roce 1949 hrozil trest smrti, ale ani během několika revizí případu v 50. letech, a dokonce ani když stanul v roce 1956 znovu před soudním tribunálem, nepředstavuje v Plachého konstrukci závažnější problém. Všechny výše uvedené skutečnosti vyčetl z Vovsova vojenského kmenového listu, kde stojí: *1. 2. 1946 – Přijat jako čekatel SNB. 12. 1947 – Převzat definitivně do stavu SNB. Osvobozen po dobu činné služby u SNB od služební povinnosti ve vojsku*.⁵

Nad Plachého metodologickým postupem zůstává rozum stát. Své spekulace o arci provokační roli válečného veterána a politického vězně Jiřího Vovsa, jenž v komunistickém vězení také zemřel, vydává – ať již explicitně, či podprahově – za fakta, aniž by se je pokusil nějak dále ověřovat. Jelikož se mu nedaří svou hypotézu čímkoli hmatatelným podepřít (v ruce má jen záznam z onoho zmiňovaného kmenového listu), snaží se alespoň nacházet nějaké „podezřelé“ okolnosti. Tak např. upozorňuje na podle něj nezvyklou rychlost, s jakou byl žatecký případ ze strany StB zpracován a postoupen soudu. Anebo na údajnou větší ochotu Jiřího Vovsa spolupracovat po svém zatčení se svými vyšetřovateli, čímž se má patrně poněkud krkolomně demonstrovat jeho skutečná, tedy temná role provokatéra: *Zdá se však, že Voves po zatčení přece jen vycházel záměrně vyšetřovatelů vstříc ochotněji než někteří další vyšetřovanci*.⁶

Ze spisového materiálu ovšem v žádném případě nevyplývá, že by Jiří Voves ve vztahu k ostatním zatčeným svým jednáním ve vazbě StB jakkoli vybočoval. Při srovnání s jinými případy z tehdejší doby neobstojí ani tvrzení o atypické rychlosti řešení kauzy Praha – Žatec. Ve skutečnosti nejenže v pramenech neexistuje jediná indicie, že by Jiří Voves působil jako provokatér, ale naopak v podstatě vše hovoří proti této spekulativní tezi. Plachý nám zůstává tyto informace dlužen a podobně nezmiňuje ani výsledek lustrace v Archivu bezpečnostních složek ohledně Vovsova údajného policejního angažmá, který je negativní.

4 PLACHÝ, Jiří: *Praha – Žatec a StB?*, s. 54.

5 Tamtéž, s. 50.

6 Tamtéž, s. 52.

Petr Mallota

Absurdní je přitom již sama argumentace spočívající v přesvědčení, že údajná příslušnost Jiřího Vovsa k předúnorovému policejnímu sboru (klidně s ní nyní pracujeme, jako by byla nezpochybnitelným faktem, přestože výsledek lustrace je negativní a ani jiné zdroje ji nepotvrzují) je zároveň důkazem toho, že měl tento muž působit po komunistickém převratu jako provokatér. Věc je o to neuvěřitelnější, že jádro protikomunistické odbojové organizace Praha – Žatec netvořil kromě vojenských osob nikdo jiný než právě policisté (bývalí i stále aktivní). Škála je to neobyčejně pestrá, ať již z hlediska služebního zařazení, či hodnotí jednotlivých protagonistů, mezi nimiž nechyběli např. kapitán či major uniformované složky SNB, kriminalisté anebo po únoru „vyakčňěný“ příslušník StB. Jeden z členů představitelů vojenské části organizace, podplukovník Vilém Sok-Sieger, který podobně jako Jiří Voves zaplatil za své zapojení do protikomunistického odboje životem (v případě byl jedním z pěti popravených), byl dokonce od října roku 1946 do 8. listopadu 1948 kmenovým příslušníkem nechvalně známého Reicinova 5. oddělení hlavního štábu MNO. Tedy té tajné služby, již se mimochodem provokace v tzv. akci Praha – Žatec často připisuje. Škoda jen, že se Plachý v této záležitosti nepoučil od svých resortních kolegů, protože ti na rozdíl od něj odvedli seriózní práci, když zavrhli jakékoli konspirační úvahy a zaměřili se pouze na fakta. Díky jejich kvalifikovanému přístupu tak mohl tento „Reicinův“ člověk obdržet v roce 2010 in memoriam nejvyšší vyznamenání ministerstva obrany Kříž obrany státu ministra obrany České republiky.

Podivně působí také Plachého pramenná základna, pakliže již není toto označení svým způsobem zavádějící. Kromě útlého vojenského kmenového listu⁷, kde je ona informace, že Jiřího Vovsa na začátku roku 1946 přijali jako čekatele do SNB, o níž Plachý svou konspirační teorii opírá, ji pak tvoří již jen jeden jediný dokument z dílny komunistické tajné policie, totiž vyšetřovací spis archivní číslo V-6147 MV⁸. Ani ten však autor důkladně neprostudoval a pracuje s ním naprosto selektivně. Přitom paradoxně i zde nalezneme ke kauze Jiří Voves a Praha – Žatec klíčové informace, a to zejména v operativní části spisu. Jedná se především o přísně tajné dokumenty StB a vojenského Obranného zpravodajství (OBZ), které mapují rozbití této protikomunistické organizace. K té došlo nasazením agentů-provokatérů StB do odbojové skupiny profesora Karla Nigrína, která byla nepřímo napojena na organizaci Praha – Žatec. Tyto nanejvýš cenné dokumenty, jež neměly nikdy padnout do nepovolaných rukou a sloužily jen pro interní potřeby StB, mimochodem zcela korespondují se vzpomínkami pamětníků i se samotným postupem zatýkání a jednotlivými kroky komunistických bezpečnostních složek při rozbíjení tohoto rozvětveného podzemí. S existencí těchto archiválií necítí autor potřebu se nějak vypořádat, ba co víc, ve svém textu je ani nezmiňuje.

Zdá se, že o jakýkoli další pramen autor neprojevil vážnější zájem. Přitom se právě k tragické kauze odbojové organizace Praha – Žatec dochovalo nebývale rozsáhlé množství pramenů jak úřední, tak neúřední povahy (jen v případě materiálů ulože-

7 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Kmenové listy, kmenový list Jiřího Vovsa.

8 ABS, f. Vyšetřovací spisy – Centrála (MV-V), vyšetřovací spis a. č. V-6147 MV Miloslav Jebavý a spol.

Prameny netřeba se zabývat

ných v archivech mluvíme o desítkách tisíc stran spisové dokumentace různé provenience). Plachý nepodnikl ani to nejmenší, aby si své spekulativní závěry potvrdil anebo vyvrátil. Pro ilustraci uvádím, že si kromě jiných klíčových materiálů nenechal předložit nejen dochovaný spis Státního soudu Praha, jenž přestál povodně roku 2002, ale dokonce ani Vovsův osobní vězeňský spis, který se nachází v depozitáři Národního archivu. Přestože ve svém textu zmiňuje osud Josefa Vovsa, který byl stejně jako jeho starší bratr Jiří členem ilegální organizace Praha – Žatec a jemuž se za dramatických okolností podařilo zatýkáčím komandu StB v březnu 1949 uniknout za hranice, přičemž dnes žije v USA (tuto informaci v Plachého textu rovněž najdeme), nepovažoval za nijak důležité tohoto muže, jenž by mohl vnést do celé věci jasno, oslovit a jeho svědectví uveřejnit.

Předkládat závažná obvinění bez jakýchkoli důkazů a elementárního archivního výzkumu považuji za naprosto nepřijatelné, lhotejno, kdo tak činí a jaké důvody ho k tomu vedou. Celá záležitost má samozřejmě kromě zásadního pokřivení skutečnosti ještě jeden důležitý aspekt, totiž aspekt etický. Nemluvíme zde o nějaké dávno vyvanuté historické epizodě, nad níž můžeme mávnout rukou s konstatováním, že chyba se stala a že příště si s prameny lépe poradíme. Jak víme, bývalý příslušník Československé samostatné obrněné brigády ve Velké Británii, který se zapojil od léta 1948 do protikomunistického odboje, byl za tuto činnost odsouzen k doživotnímu trestu a v roce 1959 v komunistickém vězení zemřel (když se tak stalo, vládnoucí moc dokonce odmítala Vovsově manželce, které se teprve po jeho zatčení narodilo jejich společné dítě, vydat jeho ostatky). Postiženi byli i další členové Vovsovy rodiny. Bratr Antonín byl v rámci stejného případu zatčen a odsouzen k trestu odnětí svobody na 18 let, bratr Josef (onen v USA stále žijící pamětník) se zachránil útěkem do západního Německa, přičemž v Československu musel zanechat ženu a malé dítě. V tragickém případě Praha – Žatec došlo k zatčení tří stovek lidí a bylo vykonáno pět trestů smrti, přičemž mezi popravenými byl i Vovsův blízký přítel, bývalý cizinecký legionář Miloslav Jebavý (u toho pro změnu vyslovil podezření, zda nemohl být provokatérem, historik Ivo Pejčoch⁹).

Ve své reakci jsem tedy upozornil na závažné logické i faktické trhliny Plachého konspirační teorie, přičemž jsem znovu předložil důkazy o důvodech rozbití protikomunistické organizace Praha – Žatec, jejímž hroben se stal agenturní průnik StB

9 S tezí, že organizace Praha – Žatec byla s největší pravděpodobností jen produktem provokace a následně konstrukce ze strany čs. zpravodajských služeb, pracuje historik Ivo Pejčoch dlouhodobě – viz PEJČOCH, Ivo: *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v letech 1948–1955*. Ministerstvo obrany ČR – PIC MO, Praha 2009, s. 26–36; TÝŽ: „Akce Praha – Žatec“. Údajný pokus o vojenský protikomunistický puč. *Historie a vojenství*, 2010, roč. 59, č. 2, s. 33–51. Podezření, zda oním provokatérem nemohl být Miloslav Jebavý, který byl jako vedoucí člen organizace Praha – Žatec 18. 7. 1949 komunisty popraven, vyslovil Ivo Pejčoch v roce 2011 – viz PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti. Vojenské osoby popravené z politických důvodů v letech 1949–1966 a z kriminálních příčin v letech 1951–1985*. Svět křídél, Cheb 2011, s. 132. Na internetových stránkách ministerstva obrany je od července roku 2013 umístěn Pejčochův článek, který v souvislosti s úvahami o provokaci patrně míní Jiřího Vovsa, přestože ho konkrétně nejmenuje. Viz PEJČOCH, Ivo: *Chtěli vyjet s tanky Cromwell na komunisty? Proces v roce 1949*, 17. 7. 2013, <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/chteli-vyjet-s-tanky-cromwell-na-komunisty--proces-v-roce-1949--87205/> (citováno k 1. 6. 2015).

Petr Mallota

do zpravodajské odbojové skupiny profesora Karla Nigrína.¹⁰ Tyto důkazy vytvářejí koherentní celek, jsou navíc podepřeny donedávna neznámými prameny, jakým je například mimořádně důležitý spis Inspekce ministra vnitra, který jsem ve svém článku představil vůbec poprvé.¹¹ Odpovědí mi byl nový text Jiřího Plachého, v němž se dovolává práva prezentovat svůj názor (?), přičemž, jak píše, ho prý nepovažuje za nijak autoritativní. Snad je v tomto sdělení zašifrována i jakási sebereflexe. Autor se nicméně hájí i jinak, ovšem nikoli předkládáním protiargumentů. Vyložene prvoplánově (s cílem odvrátit pozornost od merita věci) působí jeho snaha diskreditovat mne osoučením z jakéhosi nespecifikovaného protežování protikomunistického odboje, k čemuž jsem nikdy neinklinoval. Výmluvně v této souvislosti působí již samotný název jeho otištěné reakce „Odboj bude!“ Úsměvně přitom je, že on sám ve svém článku odbojový charakter organizaci Praha – Žatec vlastně přiznává: *Mimo jakoukoliv pochybnost však samozřejmě zůstává, že ve skupině označované dnes jako Praha – Žatec působily desítky odhodlaných vlastenců, kteří věřili, že pomáhají v komunisty zotročené vlasti znovu vybojovat svobodu a demokracii.*¹²

Při absenci argumentů nemůže samozřejmě chybět tradiční snaha vykreslit oponenta jako zastávce radikálních názorů a sebe sama pasovat do role umírněného: *Ve zbytku svého textu obsáhlým převyprávěním materiálů StB [Mallota] znovu dokazuje, že „Praha – Žatec“ stála jen krok od (nejspíš úspěšného) svržení komunistické diktatury a státní moc se o ní dozvěděla nešťastnou shodou okolností čirou náhodou. Nejde o nic nového, tyto argumenty použil již ve svých dřívějších textech a teď je opakuje jen se zvýšenou naléhavostí a naprostou jednoznačností, kterou mu nelze než závidět. [...] Opisoování svodek Státní bezpečnosti a zatvrzelé lpění na jediné „oficiální“ verzi dějin třetího odboje bez nejmenšího stínu pochybností, že „všechno mohlo být jinak“, však působí ve svém důsledku kontraproduktivně.*¹³

Ponechme stranou kvalitu argumentace, která má podobu bezobsažných frází a logických kotrmelců: Jak se moje údajná jistota ohledně tehdejších událostí slučuje s mým několikaletým výzkumem dané problematiky, jehož součástí je pátrání po nových archiváliích či vyhledávání pamětníků nejen v Čechách, ale i v zahraničí? Co jiného mohu při uplatnění badatelsky korektního postupu činit než transparentně uvádět zjištěné skutečnosti, tedy vlastně od jistého okamžiku slovy Jiřího Plachého opakovat pořád to samé? (Zde stojí ovšem za zmínku, že jsem se do roku 2011 při tehdejší úrovni poznatků také klonil k názoru, že se v kauze Praha – Žatec jednalo o provokaci a konstrukci¹⁴).

10 Poprvé jsem tento poznatek zmínil v roce 2011, v roce 2012 jsem na toto téma uveřejnil studii. Viz MALLOTA, Petr: Voják druhého a třetího odboje Miloslav Jebavý. *Paměť a dějiny*, 2011, roč. 5, č. 4, s. 108–124; TYŽ: Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Konstrukce, provokace, či skutečnost? In: Kol. autorů: *Solitér. Pocta historikovi Václavu Veberovi*. ÚSTR, Praha 2012, s. 75–102.

11 MALLOTA, Petr: *Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vosy*, s. 257.

12 PLACHÝ, Jiří: *Praha – Žatec a StB?*, s. 55.

13 PLACHÝ, Jiří: *Odboj bude!*, s. 335.

14 V této věci upozorňuji např. na mnou zpracované biografické heslo „kpt. Karel Sabela“ zveřejněné v roce 2008 na webových stránkách ÚSTR: *Jako vysoký důstojník se západní minulostí se stal obětí komunistické zvěle a byl zařazen do pravděpodobně smyšleného či vyprovokovaného protistátního vojenského spiknutí (Akce Norbert), ve kterém měl figurovat jako velitel tankové jednotky, jejímž úkolem bylo podílet se na ovládnutí hlavního města*. Viz <http://www.ustrcr.cz/cs/karel-sabela> (citováno k 10. 6. 2015).

Prameny netřeba se zabývat

Ve své reakci se Plachý dopouští i záměrné manipulace. Nikdy jsem totiž netvrdil, ba právě naopak, že by protikomunistická organizace Praha – Žatec stála jen krok od realizace svých záměrů. V mých „dřívějších textech“ čtenář k tomuto bodu nalezne následující pasáž: *Podle všeho sami odbojáři svou roli chápali spíše jako roli jakýchsi prvních hybatelů; domnívali se, že jejich ozbrojené vystoupení spustí dominový efekt, stane se roznětkou dalších událostí, kdy se po jejich bok postaví desetitisíce lidí, kterým již komunistická diktatura dostatečně otevřela oči či kteří byli přímo postiženi represáliemi. Že to byla představa z dnešního hlediska nesprávná či naivní, je zcela jiná věc, podstatné je, že oni tomu opravdu věřili. Pro nesprávné hodnocení situace ze strany odbojářů bylo také určující, že se jednotliví protagonisté vzájemně mystifikovali, přeháněli své reálné možnosti i podniknuté přípravy. Samotnou akci nesmíme vnímat jako zlikvidovanou těsně před spuštěním, byť to u mnohých čtenářů může vyvolávat mrazení. I když si to odbojáři nepřipouštěli či neuvědomovali, stále se ještě jednalo o ranou fázi příprav (v tomto ohledu zřejmě nejdále pokročily přípravy ve vojenské posádce Žatec). I pokud by k „realizaci“ ze strany StB a OBZ nedošlo, zřejmě by si situace vynutila další odklady „dne D“.*¹⁵ Dodejme, že stejně jednoznačně vyznívá i můj rozhovor s novinářem a publicistou Luděkem Navarou, který byl otištěn v *Mladé frontě Dnes*.¹⁶

Za pomyslný vrchol považuji Plachého poznámku o tom, že při své práci pouze opisují svodky StB.¹⁷ Na rozdíl od jmenovaného, který si k tématu vystačil kromě jednoho vojenského kmenového listu již pouze s vybranými částmi jediného vyšetřovacího spisu komunistické tajné policie (a zjevně v tom nevidí problém), jsem od roku 2010 výtěžil desítky pramenů, včetně svědectví přímých účastníků. I zcela nezasevěný čtenář si může tuto skutečnost ověřit letmým pohledem do poznámkového aparátu mých studií.¹⁸

Soudím, že se málokdy stává, aby sám autor v diskuzním příspěvku, v němž obhajuje svá stanoviska, nevědomky, zato však velice pregnantně poukázal na vlastní slabiny, které jsou mu vytýkány. Přesně to potkalo mého oponenta: *Shrňme si to tedy: existence celkem jednoznačného dokumentu (na myslí má onen vojenský kmenový list – pozn. autora) je věc, kterou není třeba vysvětlovat, ani se jí vážně zabývat. [...] S dalšími tvrzeními Petra Malloy (na myslí má sumu předložených pramenů obsahující klíčové informace, z nichž mnohé nebyly nikdy publikovány, jako např. neznámý spis Inspekce ministra vnitra – pozn. autora) není třeba diskutovat.*¹⁹ Asi bych nedokázal ve zkratce lépe vyjádřit podstatu problému, který vyvolal celou polemiku.

Tímto příspěvkem považuje redakce diskuzi na stránkách *Securitas Imperii* za uzavřenou.

15 MALLOTA, Petr: *Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Konstrukce, provokace, či skutečnost?*, s. 87.

16 NAVARA, Luděk: Tanky vyjedou a režim padne. *MF DNES*, 20. 2. 2012, s. 10 A.

17 PLACHÝ, Jiří: *Odboj bude!*, s. 335.

18 Srovnej MALLOTA, Petr: *Voják druhého a třetího odboje Miloslav Jebavý*, s. 108–124; TÝŽ: *Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Konstrukce, provokace, či skutečnost?*, s. 75–102; TÝŽ: *Protikomunistická odbojová organizace Praha – Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vovsa*, s. 233–267.

19 PLACHÝ, Jiří: *Odboj bude!*, s. 334–335.